

Bartol
Fabijanić

Istraživanje provenijencije - međunarodna razmjena ideja i iskustava

TransCultAA Summer School: *Provenance, why does it matter? Provenance, Dispossession and Translocation Research*,
međunarodna ljetna škola, Zadar, 27. – 31. kolovoza 2018.

U zadnjem tjednu kolovoza 2018. u Zadru je održana međunarodna ljetna škola pod nazivom *Provenance, why does it matter? Provenance, Dispossession and Translocation Research*. Riječ je o događanju održanom u sklopu međunarodnog istraživačkog projekta *TransCultAA – Transfer of Cultural Objects in the Alpe Adria Region in the 20th Century*, koji je financiran u okviru

programa HERA sredstvima Europske unije Obzor 2020 za istraživanje i inovacije, a bavi se pitanjem prijenosa kulturnih dobara na području regije Alpe Jadran tijekom 20. stoljeća. Na tom trogodišnjem projektu (2016. – 2019.) surađuju četiri istraživačka tima iz Njemačke, Slovenije, Italije i Hrvatske, uz pridružene partnere iz Austrije.

Već sam poziv na sudjelovanje upućivao je na izraženi međunarodni karakter ljetne škole koja je okupila istraživače iz čak trinaest europskih zemalja. Spektar sudionika koji su unutar pet dana trajanja škole predstavili svoje studije slučaja, ili pak izložili svoje radove vezane uz temu provenijencije, izvlaštenja i premještanja umjetnina u 20. stoljeću na izložbenim panoima u Kneževoj palači, bio je vrlo raznolik – kako po godištu i nacionalnosti tako i po akademskom stupnju i iskustvu sudionika.

Domaćin ovogodišnje ljetne škole bilo je Sveučilište u Zadru, u čijim se prostorijama Rektorata odvijao njezin radni dio. Antonija Mlikota, docentica s Odjela za povijest umjetnosti tog sveučilišta i članica hrvatskog istraživačkog tima TransCultAA-e, osigurala je logističku podršku ljetnoj školi i protočnost nastavnog dijela programa.

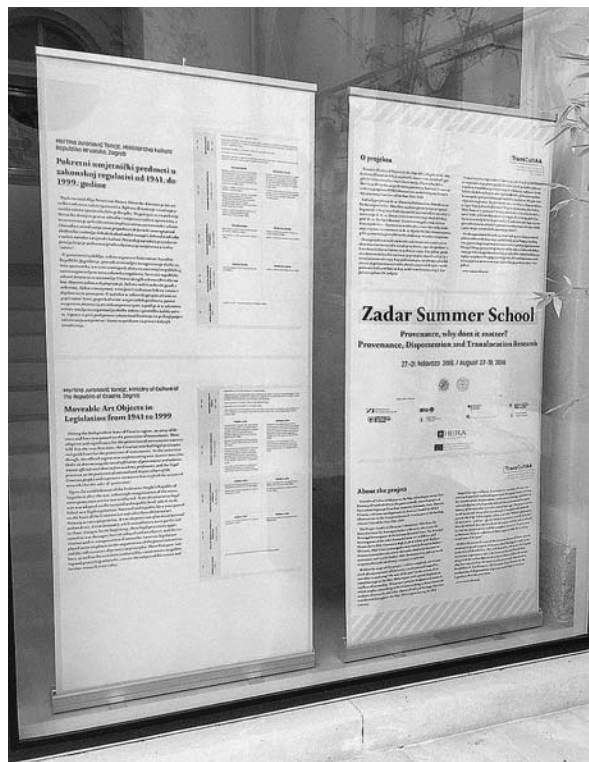
Izravnu podršku dala je i krovna institucija TransCultAA projekta HERA (*Humanities in the European Research Area*), mreža nacionalnih agencija za financiranje znanosti koja je usmjerena unapređenju mogućnosti za europske istraživače na području humanistike. Posebna HERA-ina predstavница Joanna Sofaer cijelom je događaju doprinijela svojim iznimno vrijednim komentarima uz izlaganja, te s opširnim objašnjenjem uloge HERA-e u kontekstu tema kojima se ljetna škola, ali i svaki sudionik bavi. Entuzijastično predstavivši organizaciju iz koje dolazi, Sofaer je nesumnjivo kod sudionika potakla ustrajnost u njihovim sadašnjim i budućim istraživanjima na polju humanističkih znanosti, a čiju je važnost i aktualnost smjestila uz bok drugim poljima relevantnih akademskih interesa.

U predvečerje prvoga dana ljetne škole, u atriju zadarskog Kneževog dvora,

održana je izložba postera koji su se problemski nadovezali na temu istraživanja provenijencije umjetničkih djela, njihovog izvlaštenja i translokacija. Izložbu je u sklopu škole osmislio i organizirao hrvatski istraživački tim projekta TransCultAA, a odabrani su primjeri tematski zahvatili područje Hrvatske za vrijeme burnog 20. stoljeća. Postere za izložbu realizirali su članovi hrvatskog tima TransCultAA uz pridružene suradnike s hrvatskih istraživačkih institucija i fakulteta te samostalne istraživače. Izložba je dostupna i putem službene web-stranice projekta TransCultAA (www.transcultaa.eu), a predstavljena je i na Danu otvorenih vrata Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 6. studenoga 2018.

Svaki od pet radnih dana ljetne škole obuhvaćao je desetominutna izlaganja sudionika koja su problematizirala glavnu temu škole – pitanje provenijencije umjetnina. Važnost ove teme isticana je tijekom čitavog trajanja događanja, kako od strane dvadesetak izlagača, tako i od strane glavnog moderatora ljetne škole Christiana Fuhrmeistera, voditelja TransCultAA projekta i glavnog istraživača njemačkoga projektnog tima. Kratka su izlaganja pratile dulje, žive i vrlo plodne diskusije u kojima su bez iznimke sudjelovali svi sudionici. Zbog velikog broja tema i izlagača, zahvaljujući vremenskom ograničenju postignuta je željena kvaliteta diskusija, što je nadmašilo sva očekivanja, a time je i opravdan specifičan “nastavni” karakter škole, čija intencija nije bila puko po(d)-učavanje, već poticajna razmjena znanja i iskustava.

Dinamiku izmjene tematski vrlo raznolikih izlaganja, no kojima je čvrsti zajednički nazivnik bio smještaj u širi europski geopolitički kontekst 20. stoljeća kao neiscrpan izazov za istraživače provenijencije umjetnina, nadopunjavala su duža predavanja članova istraživačkih timova projekta TransCultAA-e podijeljena u četiri glavne istraživačke teme. Daria Brasca,

članica talijanskog tima, pružila je uvid u nove mogućnosti korištenja arhivskih izvora i dokumenata u talijanskom kontekstu, s istraživačkim fokusom na židovske umjetničke zbirke koje su u većoj mjeri izgubljene tijekom Drugoga svjetskog rata. Ova se tema s praktičnog stajališta odlično nadovezala na jedno od uvodnih predavanja prvog dana ljetne škole. Naime, u funkciji je konzultantice njemačka istraživačica Ruth von dem Bussche-Hünnefeld predstavila na teorijskom nivou mogućnosti novih digitalnih tehnologija i metodoloških postavki digitalne humanistike pri bavljenju problemima provenijencije u suvremenim istraživanjima na području humanističkih znanosti.

Njemački član istraživačkog tima TransCultAA-e Michael Wedekind s aspekta je povjesničara pružio uvid u širi

institucionalni i diskurzivni kontekst nasilnih prijenosa umjetničkih predmeta na jugu srednje Europe tijekom 20. stoljeća. Na Wedekindovo se izlaganje nadovezuje čitav niz studija slučaja prezentiranih tijekom svih pet dana škole, a kojima geopolitički prostor interesa pri bavljenju pitanjima provenijencije i transfera umjetničkih predmeta predstavlja područje današnje Hrvatske, Slovenije, Austrije i Italije. Taj su prostor, naime, u ratnom, međuratnom i poslijeratnom periodu pratila brojna prekrajanja granica, što je za posljednicu imalo česte nasilne i nenasilne prijenose umjetničkih predmeta, različite upitne posudbe i prisilne pohrane, promjene vlasništva, otimanje imovine i drugo. Mnogi od tih procesa ni do danas nisu do kraja istraženi niti rasvijetljeni.

Treću skupinu istraživačkih tema otvorila je članica slovenskog tima

TransCultAA-e Renata Komić Marn, s temom kupovine umjetnina i transfera kulturnih dobara na području današnje Slovenije tijekom međuratnog razdoblja. Ono je zanimljivo zbog specifične geopolitičke pozicije Slovenije u spomenutom razdoblju. Vrijedni su umjetnički predmeti zbog interesa dviju moćnih sila (Italije i Njemačke) da podijele tu malenu srednjoeuropsku državu često bili nasilno translocirani, razmjenjivani, a neki davno započeti procesi restitucije nikad se nisu završili.

Posljednjeg dana ljetne škole, nakon gostujućeg predavača Marca Masurovskog (Jewish Digital Cultural Recovery Project), zadnju je od četiri glavne istraživačke teme ljetne škole otvorila Iva Pasini Tržec, članica hrvatskog istraživačkog tima. U svojem izlaganju naslovljenom *Redistribution of Cultural Objects in Yugoslavia After 1945*, Pasini

Tržec je predstavila procese transfera kulturnih dobara u poslijeratnoj Jugoslaviji. Objasnjeni su termini konfiskacije umjetničkih predmeta, njihove sekvencije, nacionalizacije i redistribucije, što su sve procesi simptomatični za društvo poput jugoslavenskog, koje se nakon strahota Drugoga svjetskog rata ponovno uspostavlja u novome režimu.

Spomenuti procesi razvlašćivanja, transfera kulturnih dobara, konfiskacija umjetničkih predmeta, prisilnih pohrana, trgovine umjetninama i restitucije, samo su neki od aspekata razmatranih u izlaganjima studenata diplomskih studija, doktoranada, institucionalnih i nezavisnih istraživača, kao i članova istraživačkih timova TransCultAA projekta. Ona svakako dokazuju važnost bavljenja temom provenijencije umjetnina unutar današnje znanstvene discipline povijesti

umjetnosti kao i opće humanistike, a sugeriraju da je ono što se s određenim djelom tijekom povijesti događalo jednako važno, ili barem ne manje važno od konteksta i okolnosti u kojima je ono nastalo. Tijekom trajanja škole bilo je interesantno primijetiti ponavljanje političko-povijesnih obrazaca na gotovo čitavom europskom prostoru tijekom turbulentnog 20. stoljeća. Samim time, suradnja istraživača iz različitih zemalja danas se logički nameće kao važnija nego ikada prije. Kako bi se promijenio *status quo*, a što je – kako se na ljetnoj školi više puta moglo čuti – zadatak i obveza svakog istraživača, potrebni su susreti poput ovoga u Zadru. Na njima se prezentiraju nova otkrića unutar struke, razmjenjuju dosadašnja iskustva i ideje, te se konačno razvijaju i novi poticaji za daljnja istraživanja. ×